

پژشکی نیاکان

قانون در طب ابن سینا میراث فرهنگی و حاصل گفتگوی بهداشتی تمدن‌ها

فهرست مطالب

۱۰۳	تاریخچه گفتگوی تمدن‌ها
۱۰۴	اهداف اصلی گفتگوی تمدن‌ها
۱۰۴	گفتگوی تمدن‌ها را از کجا باید آغاز کرد؟
۱۰۵	گفتگوی تمدن‌ها را در کدامیک از مقاطع آموزشی، شروع کنیم؟
۱۰۵	موضوع بحث در گفتگوی تمدن‌ها؟
۱۰۵	موضوعات انشاء در زمینه گفتگوی تمدن‌ها
۱۰۶	موضوعات مرتبط با گفتگوی بهداشتی تمدن‌ها
۱۰۷	شناخت قانون ابن سینا
۱۰۸	ادبیات توحیدی یا عارفانه یا بینش خدامحورانه
۱۰۹	جایگاه فعلی قانون در طب ابن سینا
۱۱۰	ترور شخصیتی ابن سینا
۱۱۱	لزوم معرفی چهره واقعی استاد
۱۱۲	الگوی افتخار آفرین

قانون در طب ابن سینا، میراث فرهنگی و حاصل گفتگوی تمدنها

به مناسبت دومین کنگره ملی بهداشت عمومی و طب پیشگیری

تاریخچه گفتگوی تمدن ها

- مرکز مطالعات فرهنگ در سال ۱۳۶۵ هجری در ایران تاسیس شد و متعاقب آن کنفرانسی تحت عنوان آیا تسلط تفکر غربی، امکان گفتگوی میان ملت ها، و فرهنگ ها را میسر میکند؟ برگزار گردید.
- اندیشمند مسلمان فرانسوی "روژه گارودی" مرکز گفتگوی تمدن ها را تاسیس و در سال ۱۹۹۰ اولین همایش جهانی را در این خصوص برگزار کرد و دومین همایش جهانی تحت عنوان همبستگی علیه تعصب و در راه گفتگوی تمدن ها در سال ۱۹۹۵ در گرجستان، برگزار گردید.
- ساموئل هانتینگتون، طراح برخورد تمدن ها به گفتگوی تمدن ها معتقد بوده است. زیرا هدف او از ارائه این طرح سوق دادن تمدن ها به همزیستی با یکدیگر به منظور جلوگیری از بروز جنگ های اجتناب ناپذیر، بوده است.
- در سال های اخیر، سیدمحمد خاتمی (ریاست جمهوری ۲ دوره اخیر)، طرح گفتگوی تمدن ها را احیا کرد و با پیشنهاد سال ۲۰۰۱

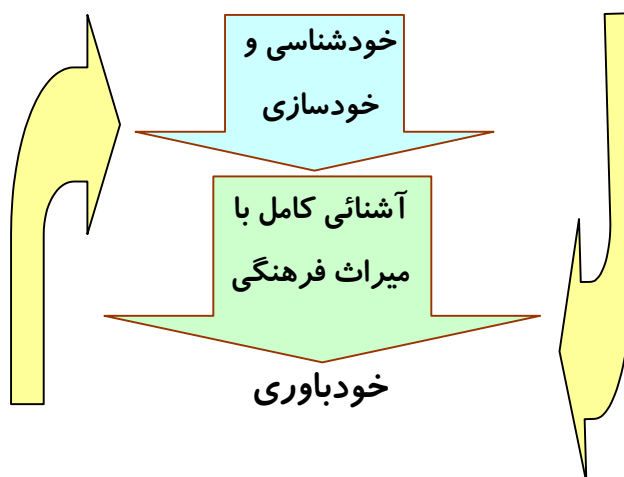
به عنوان سال گفتگوی تمدن‌ها این موضوع اساسی را با نام ایران اسلامی پیوند زده و به پیشنهاد ایشان سال ۲۰۰۱ را سال گفتگوی تمدن‌ها نام نهاده‌اند.

اهداف اصلی گفتگوی تمدن‌ها

- ۱ - بنای نظام صحیح اجتماعی
  - ۲ - بنای نظام صحیح فردی و چگونگی رابطه صحیح فرد با جامعه
  - ۳ - تشکیل جامعه انسانی متحد
  - ۴ - به کارگیری افکار صلح آمیز جهانی از طریق مذاکره و مشورت
- و بنابراین در بحث گفتگوی تمدن‌ها با توجه به موضوع جهانی شدن و اینکه سرعت ارتباطات، جهان را به دهکده کوچکی تبدیل کرده و ثابت شده است که رشد و شکوفائی اخلاقی، اقتصادی، بهداشتی و . . . تنها در سایه صلحی پایدار و شرافتمندانه، تحقق می‌یابد می‌خواهیم بار دیگر، شعار بشردوستانه سعدی را سردهیم که:

بنی آدم اعضای یک پیکرند   که در آفرینش ز یک گوهرند
چو عضوی به درد آورد روزگار   دگر عضوها را نماند قرار

گفتگوی تمدن‌ها را از کجا باید آغاز کرد؟

گفتگوی تمدنها را در کدامیک از مقاطع آموزشی، شروع کنیم ؟

- خانواده
- دبستان، دبیرستان، دانشگاه
- حوزه‌های علمیه، مساجد
- ادارات و سازمان‌ها

موضوع بحث در گفتگوی تمدنها؟

- گفتگوی تمدن‌ها در مورد بهداشت
- گفتگوی تمدن‌ها در مورد فیزیک
- گفتگوی تمدن‌ها در مورد شیمی
- گفتگوی تمدن‌ها در مورد مکانیک
- گفتگوی تمدن‌ها در مورد هنر (شعر، موسیقی، تاتر، سینما)
- گفتگوی تمدن‌ها در مورد ادیان
- گفتگوی تمدن‌ها در مورد تاریخ
- گفتگوی تمدن‌ها در مورد نجوم
- گفتگوی تمدن‌ها در مورد فلسفه
- گفتگوی تمدن‌ها در مورد عواطف انسانی
- گفتگوی تمدن‌ها در مورد نحوه برخورد با مشکلات
- گفتگوی تمدن‌ها در مورد سایر شاخه‌های علوم

موضوعات انشاء در زمینه گفتگوی تمدن‌ها

- دیدگاه فردوسی در مورد خردگرایی ؟
- دیدگاه ... در مورد خردگرایی ؟
- دیدگاه سعدی در مورد عشق به هممنوع ؟

- دیدگاه پروین اعتصامی در مورد پژوهش ؟

موضوعات مرتبط با گفتگوی بهداشتی تمدنها

- طب سالمندان از دیدگاه ابن سینا
- مبانی اپیدمیولوژی بالینی از دیدگاه ابن سینا
- بهداشت عمومی و طب پیشگیری از دیدگاه ابن سینا
- ادبیات توحیدی در کتاب ذخیره خوارزمشاهی
- بیوتروریسم در کتاب ذخیره خوارزمشاهی

تنش زدائی

در بحث گفتگوی تمدن‌ها گفتنی‌های بسیار زیادی وجود دارد بطوری که بعضی از آنها نظیر جنگ‌ها و تعرضات ارضی، یادآور اختلافات گذشته و دامن زدن به تنش‌های مخرب دیرینه است ولی بسیاری از آنها نظیر ادبیات، فلسفه، هنر، پزشکی و بهداشت که در سایه اثرات متقابل تمدن‌ها تکامل یافته و به مرحله رشد و شکوفائی رسیده‌اند بدون شک بعنوان محورهای مشترکی مطرح می‌باشند که میتوانند ملت‌های مختلف را گرد خود جمع نموده زمینه را برای شناسائی سهم و نقش ملت‌ها در رشد و شکوفائی علوم مختلف، فراهم نموده قلب‌های آن‌ها را به هم نزدیک کنند و بعضی از ملت‌ها را از "خود کوچک بینی" و برخی دیگر را از "خود بزرگ بینی" و نادیده گرفتن حق دیگران که عامل بروز تنش و رواج بی عدالتی است برهانند و نهایتاً همه ملت‌ها پیشرفت‌های علمی و اساس تمدن فعلی را نتیجه تلاش تمامی انسان‌ها در چین، هند، مصر، ایران و یونان قدیم و آمریکا و اروپای فعلی دانسته جنگ‌ها و اختلافات بین ملت‌ها را عامل بازدارنده و مخرب تمدن‌ها و صلح و امنیت عادلانه را عامل شکوفائی تمدن‌ها بدانند و در راستای تامین و ارتقای صلح شرافتمندانه و امنیت پایدار، قدم بردارند، چرا که تحقق سلامتی به مفهوم رفاه کامل جسمی، روانی و اجتماعی که به قول حکیم نظامی گنجوی، تنها در

سایه آسودگی (سلامت به اقلیم آسودگیست) حاصل میشود نیازمند بستر صلح و امنیت است و با توجه به این دیدگاه، گفتگوی تمدن‌ها می‌تواند سنگ بنای تامین، حفظ و ارتقای سلامت باشد. شایان ذکر است که احیاگر بحث گفتگوی تمدن‌ها صراحتاً ذکر میکند که با مطرح کردن این موضوع جهانی در پی تامین هیچ مقصود سیاسی به مفهوم خاص کلمه نبوده است چرا که: "ما در پی آنیم که بدنه تمدن‌ها باهم برخورد کنند و متفکران و اندیشمندان، میداندار، باشند" زیرا "قهرمانان عرصه گفتگوی تمدن‌ها متفکرانند نه سیاستمداران". و در جای دیگر میگوید "ما به گذشته خود بر می‌گردیم تا پایه هویت خود را پیدا کنیم، جای پای خودمان را محکم کنیم، بدانیم کیستیم و از کجا آمده‌ایم، ما می‌خواهیم آماده بشویم که در دنیای امروز اظهار وجود بکنیم و با دیگران رابطه برقرار نماییم. اگر این گذشته نباشد ما همواره یک ملت مقلد خواهیم بود، در حالی که ما باید به مرحله اقتباس برسیم".

بدیهی است که در این گفتگوها هر ملتی در درجه اول باید به خود شناسی پرداخته موضع و جایگاه خود را به خوبی بشناسد تا بتواند آنرا به دیگر ملت‌ها بشناساند و سوال مهمی که در آغاز این اقدام، مطرح میشود اینست که آشناساخت فعلی ما از تاریخ، ادبیات . . . و پزشکی گذشته کشورمان کاملاً صحیح است؟ و یا شناختی است مبتنی بر القائات رژیم‌های دست نشانده خلفای عباسی و سایر بیگانگان؟ و لذا به نظر میرسد در آغاز راه گفتگوی تمدن‌ها لازم است در درجه اول، همه چیز و همه کس را از نو بشناسیم و آنگاه با خودباوری، به گفتگوی با دیگران بپردازیم و بدون شک یکی از این محورها موقعیت گذشته پزشکی کشور و نقش آن در شکل‌گیری پزشکی نوین است که نگارنده، سعی خواهد کرد با نگاهی به کتاب باعظمت قانون در طب ابن سینا این گنجینه میراث افتخارآفرین فرهنگی حول چهار محور:

شناخت قانون ابن سینا

۱- سبک نگارش قانون در طب ابن سینا،

۲ - جایگاه فعلی قانون،

۳ - مسخ و ترور شخصیت ابن سینا و

۴ - لزوم معرفی چهره واقعی استاد، باب گفتگوی تمدن‌ها در زمینه بهداشت و پزشکی ایران باستان را بگشاید:

ادبیات توحیدی یا عارفانه یا بینش خدامحورانه

منظور از ادبیات توحیدی، اعتراف به هدفداری در خلقت و تماشای جلوه‌های عظمت آفریدگار قادر متعال در تمامی نمودهای هستی اعم از آب، گیاه، انسان و . . . است، همانگونه که سعدی، هر ورقی از برگ درختان سبز را به منزله کتابی در زمینه معرفت کردگار می‌بیند، مولانا در یک نگاه کلی به تمامی هستی و از جمله، ساختمان ظاهری بدن انسان، خالق این همه نظم و زیبایی را می‌ستاید. فردوسی، نهال قامت رعنا حق را در شگفتی‌های جان و تن می‌بیند، حافظ، با شنیدن صدای بلبل از بین شاخه‌های درخت سرو، بیاد وادی مقدس و ظهور شعاعی از انوار لایتناهی حق تعالی از لابلای شاخ و برگ درخت و گفتگوی خداوند با حضرت موسی (ع) می‌افتد، ابن سینا نیز در حالیکه با جدیت تمام مشغول توصیف آناتومی و فیزیولوژی دستگاه گوارش است ناگهان با مشاهده آنهمه هدفداری در خلقت بدن، جلوه مبارک حق را مشاهده کرده ناگهان عنان اختیار از کف می‌دهد و نه در حاشیه و پرانتز بلکه در ادامه متن کتاب با عظمت قانون به ذکر هدفداری در ساختمان و عمل روده‌ها می‌پردازد و با شرح کلیه‌ها و مثانه و عظمت کارائی این دستگاه، بار دیگر به ستایش عظمت خلقت بدن پرداخته در سراسر این کتاب بارها بر خالق توانا درود می‌فرستد و گوئی در جزء جزء ارگان‌های بدن، به جستجوی خداوند می‌پردازد . . . اینگونه اندیشه‌ها و این سبک کتابت را اصطلاحاً "ادبیات توحیدی" می‌گوئیم که در نوشته‌های دانشمندان صدر اسلام، به چشم می‌خورد ولی متأسفانه تدریجاً در طول تاریخ، با استفاده از ترجمه‌های سرد و بی روح کتب و مقالات غربی، دیگر چنین سبکی در نوشته‌های پزشکی به چشم نمی

خورد. بنابراین ابن سینا کتاب قانون را با بهره‌گیری از ادبیات توحیدی، نگاشته است که بسیار دل نشین و پرجاذبه است.

جایگاه فعلی قانون در طب ابن سینا

نکته دوم، جایگاه فعلی قانون ابن سینا و نقش آن در پزشکی و بهداشت است که برای سهولت بیان مسئله، علم و هنر پزشکی را به درخت تنومندی تشبیه می‌کنیم که از آغاز پیدایش بشر و از زمانی که درد و بیماری به سراغ انسان‌های اولیه آمده است کاشته شده و در سراسر جهان بوسیله دانشمندان تمامی اعصار، مخصوصاً ایران، هند، چین و یونان باستان آبیاری گردیده است و اینک با تشریح ریشه‌های این شجره طیبه میتوان به نقش قانون ابن سینا پی برد. بطوری که با مطالعه متن کتاب مزبور، به سه نوع مطلب که یادآور سه نوع ریشه است بر میخوریم، ریشه‌های پوسیده، ریشه‌های از کار افتاده و ریشه‌های فعال. منظور از ریشه‌های پوسیده، باورهای پزشکی است که از قبل از ابن سینا نیز وجود داشته ولی حتی در اوائل هزاره دوم میلادی بوسیله این دانشمند افتخار آفرین نیز قابل قبول نبوده و صراحتاً مردود اعلام گردیده بطوری که خوراندن خون سگ هار به انسان هار گزیده را ابن سینا مردود اعلام کرده ولی در عین حال در متن کتاب قانون، به آن اشاره شده است. منظور از ریشه‌های از کار افتاده، باورها و تجربیات موفقیت آمیز گذشتگان است که امروزه در سایه پیشرفت‌های علمی و بهره‌گیری از تکنولوژی نوین، جای خود را به باورها و شیوه‌های جدید داده است نظیر نسخه‌های پیچیده و مشکل ابن سینا برای درمان جذام، سل و بسیاری از بیماری‌های دیگر در آن زمان و بنابراین چنین ریشه‌هائی رسالت و نقش خود را ایفا کرده و زمینه‌ساز رشد و نمو ریشه‌های جدیدی در اعصار بعدی شده‌اند و اینک نه تنها بعنوان یک سند تاریخی، موجودیت خود را حفظ کرده‌اند بلکه سوژه‌های تحقیقاتی بسیار مناسبی برای پژوهشگران رشته‌های داروسازی و پایان

نامه‌های فارغ التحصیلان این رشته‌ها را تشکیل می‌دهند تا شاید بتوانند با کشف فرمولاسیون آنها داروهای سالم‌تری را به جهان پزشکی، عرضه کنند، و بالاخره منظور از **ریشه‌های فعال**، مطالب زنده و پویا و قابل استناد فعلی در متن کتاب قانون است که بعضی از آنها را پس از گذشت بیش از هزار سال، هم اکنون در آغاز هزاره سوم میلادی نیز میتوان با سر بلندی و افتخار در محافل پزشکی و بهداشت، مطرح، در کتاب‌های درسی پزشکی مورد استناد و در کلاس‌های پزشکی و بهداشت، تدریس نمود که در صدر اینگونه مطالب میتوان به افکار بهداشتی ابن سینا در مورد تعریف بهداشت، بهداشت محیط، بهداشت مادر و کودک، بهداشت سالمندان، بهداشت مسافران، اهمیت بهداشتی ورزش و . . . اشاره نمود و در تهیه مقالات و کتب درسی پزشکی و بهداشت به آنها استناد کرد و حتی در کتاب خلاصه مقالات کنگره‌ها و کتب همه‌گیری شناسی بیماری‌ها و نوشته‌های مرتبط با موضوعات گوناگون این کتاب از اینگونه مطالب استفاده کرد، هرچند در نگارش کتاب اپیدمیولوژی و کنترل بیماری‌های شایع در ایران، کتاب رایانه‌ای همه‌گیری شناسی و کنترل بیماری‌ها و کتاب اولین کنگره ملی بهداشت عمومی و طب پیشگیری و چندین مقاله پژوهشی دیگر سعی کرده‌ایم این پیشنهادات را به آزمون بگذاریم و شاهد استقبال قشر جوان دانشجو از این شیوه نیز بوده‌ایم.

ترور شخصیتی ابن سینا

نکته سوم، تلاش‌های مذبوحانه دشمنان اسلام و غاصبان حقوق ملت‌ها در راستای **مسخ شخصیت و ترور شخصیتی ابن سینا** به منظور یک بار مصرف جلوه دادن و غیرقابل تکرار بودن و غیر قابل تکثیر بودن این شخصیت جهانی و به عبارت دیگر رد انگیزه ابن سینا شدن در بین ملت‌های مسلمان است که با نقشه‌های ماهرانه‌ای در همان سده‌های اول بعد از رحلت استاد، به اجرا گذاشته شد و تا حدود زیادی هم موفقیت‌آمیز بود، چرا که با تهمت کفر و الحاد در رابطه با افکار فلسفی، موفق به ممنوعیت موقت تدریس

کتب فلسفی ابن سینا و به تبع آن کمرنگ شدن افکار و کتب پزشکی او در ممالک اسلامی شدند و در عین حال به ترجمه سریع قانون به زبان‌های زنده آن زمان و استفاده از آن به عنوان کتاب درسی معتبر پزشکی در ممالک غربی پرداختند و به منظور ترور شخصیتی این دانشمند خداجوی، تهمت عیاشی و شرابخواری و خود بزرگ بینی به او زده داستان‌های فراوانی را در این زمینه طراحی و حتی از قول خود ابن سینا و شاگردان او در کتاب‌ها نوشتند به طوری که امر را بر بسیاری از ارادتمندان استاد نیز مشتبه کردند و از طرف دیگر با نسبت دادن داستان‌های افسانه گونه‌ای ابن سینا را در ردیف قهرمان‌های افسانه‌های کهن نظیر امیرارسلان رومی، حسین کرد شبستری، لوک خوش شانس و زورو قرار دادند تا این فکر مخرب را به تمامی کودکان و ساده لوحان، القاء کنند که ابن سینا یک شخصیت استثنائی غیرقابل تکرار دست نیافتنی بوده که مادر گیتی دیگر همچون او را نخواهد زائید چرا که او قادر بود وقتی در اصفهان خوابیده است صدای چکش مسگران یزدی را بشنود و زمانی که نخ‌ری را به دست گربه‌ای و سر دیگر نخ را از پشت دیوار به دست او میدهند هم گربه بودن جنباننده نخ را تشخیص دهد و هم بیماری او را و نهایتاً نسخه مناسبی هم تجویز میکرده است. راستی یک چنین ابن سینائی که هیچ شباهتی به هیچیک آدمیزادگان دیگر ندارد چگونه میتواند الگو باشد؟ و چه پیامی برای جوان دانشجوی امروزی دارد؟ آیا با نقشه‌های حساب شده‌ای همین هدف را دنبال نکرده‌اند که نسل‌های بعد از ابن سینا در زادگاه او در نهایت به همین نتیجه برسند؟ و آیا چنین ابن سینائی مایه ننگ و سرافکندگی نیست؟ و در گفتگوی تمدن‌ها به منظور حفظ تنمه آبرو نباید چنین ابن سینائی را پنهان کرد و به دیگران معرفی نمود؟

لزوم معرفی چهره واقعی استاد

نکته چهارم لزوم معرفی چهره واقعی ابن سینا به عنوان یک

انسان تلاشگر بسیار جدی با امید و اراده و پشتکار بسیار قوی و در عین حال متواضع و متوکل است که نه به قصد میخوارگی بلکه به نیت نجات کتاب‌های مقدسی پا به میخانه‌ها - کاخ‌های ستمگران - گذاشت و علیرغم همنشینی ظاهری با بسیاری از سلاطین وقت، هرگز خوی مردابی آنان را کسب نکرد و همچون "گل مرداب" در آن محیط پُرهیاهوی شاه و شاه بازی‌ها رشد کرد و حماسه آفرید، انسان تلاشگری که وقتی کتاب مابعدالطبیعه ارسطو را چهل بار میخواند و نمی‌فهمد باز هم ناامید نمی‌شود و به دنبال راه حلی برای درک آن اثر میگردد، انسان متوکلی که وقتی در حل مسئله‌ای دچار اشکال می‌شود به مسجد میرود، نماز می‌گزارد و حل آن مشکل را از مُبدع کل می‌خواهد، دانشمند متواضعی که علیرغم آنهمه فعالیت تحقیقاتی با خالق منان خلوت میکند و میگوید من سعی خود را کردم ولی هنوز قلبم راضی نشده است پس ناکرده‌های مرا به من و کَرَمَت کرده پندار:

مائیم به عفو تو تولا کرده	از طاعت و معصیت تبراً کرده
آنجا که عنایت تو باشد باشد	ناکرده چو کرده کرده چون ناکرده

الگوی افتخارآفرین

به راستی نسل جوان امروز اگر چنین ابن سینائی را بشناسد شیفته و مرید او نمی‌شود؟ و سعی نمی‌کند این ابن سینا را الگوی علمی، پژوهشی و حتی عقیدتی خود قرار دهد؟ و آیا در گفتگوی تمدن‌ها نمی‌توان با کمال افتخار از چنین اسوه حسنه و الگوی افتخارآفرین، با سربلندی هرچه تمامتر صحبت کرد؟ اگر چنین است پس تلاش بی وقفه‌ای را می‌طلبید تا با زدودن ذهنیت‌های قبلی و فرهنگ سازی جدید از طریق کتب درسی مدارس و دانشگاه‌ها و تهیه و نمایش فیلم‌های مناسب، زمینه را برای اینگونه بینش‌ها مساعد کنند تا هرگاه به چنین خودآگاهی و خودباوری رسیدیم آنگاه در اینگونه بحث‌ها شرکت کنیم و بدیهی است که این موضوع در مورد مثنوی معنوی، شاهنامه فردوسی، تاریخ

ادبیات ایران و . . . نیز صدق میکند و تمامی دست اندرکاران وظیفه دارند در راه شناخت و معرفی صحیح این آثار به نسل جوان فعلی و به تمامی جهانیان قدم بردارند تا درخت گفتگوی تمدن‌ها (که ریشه در محاوره خداوند و فرشتگان در بدو خلیفت‌الهی انسان دارد و پروردگار بی‌همتا اعتراض فرشتگان را نه با قهر و غضب بلکه با گفتگو، استدلال و امتحان پاسخ می‌دهد) به بار بنشیند و میوه صلح شرافتمندانه و امنیت پایدار را به ارمغان آورد. انشالله.

منابع

- ۱ - محمدی، احسان : گفتگوی تمدن‌ها، موسسه فرهنگی انتشاراتی زهد، چاپ اول، سال ۱۳۸۰، صفحات ۲۳۶-۱.
- ۲ - خاتمی، سیدمحمد : گفتگوی تمدن‌ها، انتشارات طرح نو، سال ۱۳۸۰، صفحات ۱۳۴-۱.
- ۳ - ابن سینا، حسین: قانون در طب، نسخه رایانه‌ای، معاونت تحقیقات و فناوری وزارت بهداشت، ویرایش دوم، سال ۱۳۷۷
- ۴ - جرجانی، سیداسماعیل: ذخیره خوارزمشاهی، نسخه سعیدی سیرجانی و نسخه‌های دکتر جلال مصطفوی
- ۵ - گوهرین، سیدصادق، حجت الحق ابوعلی سینا: انتشارات توس، چاپ اول، سال ۱۳۷۴